

İmge

Imagery

DOI: 10.5281/zenodo.10035004

Gökhan GÜLTEKİN¹

İmge; sanat, felsefe, psikoloji ve mimari gibi alanlarda çokça tartışılmış ve üzerine çeşitli fikirler üretilmiş bir kavramdır. Latince kökenli olan kavram, “imago” sözcüğünden türetilmiştir. Öz şekilde, “taklit”, “kopya”, “öykünme” anlamlarına karşılık gelen imge, zaman içinde anlamsal olarak genişlemiş; “bireyin zihninde beliren resim, kavram, fikir, izlenim” olarak kavramsallaştırılmıştır. Dilimizde “işaret etmek” anlamına gelen ve “im-” kökünden türetilen kavramın *Türkçe Sözlük*'teki (2005, s. 962) karşılıklarına bakıldığında, birbirine yakın gibi duran farklı anlamları olduğu görülmektedir. Sözlükteki ilk anlamıyla imge, “zihinde tasarlanan ve gerçekleşmesi özlenen şey, düş, hayal, hülya” olarak tanımlanır. İkinci olarak, “duyu organlarının dıştan algıladığı bir nesnenin bilince yansıyan benzeri, hayal, imaj” şeklinde açıklanır. Üçüncü anlamında ise “duyularla alınan bir uyarı söz konusu olmaksızın bilinçte beliren nesne ve olaylar, hayal, imaj” biçiminde kavramsallaşır. Koçak (1995, s. 45), imgenin sözlükte yer verilen üçüncü anlamını “duyusal bir uyarım yokken de bir varlığı, bir biçimi zihinde canlandırma yetisi” şeklinde ele alır ve bu durumu “imgelem” sözcüğüyle açıklamak gerektiğini düşünür. Benzer şekilde Hançerlioğlu (1989, s. 184) da imgelemi “imgelerle düşünme; edinilmiş imgeleri birleştirip kaynaştırma ve bu birleşiklerden yeni imgeler tasarlama yetisi” olarak tanımlamıştır. Cevizci (1999, s. 462) ise “zihinde imge ya da suretler oluşturma, algısal olmayan imge içeriklerini kurma yetisi, bu imge, suret ya da tasarımları, dış dünyadaki karşılıklarından bağımsız olarak, yeni birleşimler hâlinde, bir araya getirme gücü” şeklinde tanımlamaktadır. Burada temel belirleyicilerin ‘zihin’ ve ‘özne’ olduğu, algılama gerçekleşmeden zihne yansıyacak bir imgeden bahsedilemeyeceği ve her insanın algı düzeyi farklı olduğundan imgelerin de değişken olabileceği anlaşılmaktadır. Yine de sınırları literatürde oldukça geniş tutulan imge kavramını açıklamanın oldukça güç olduğu; kimi zaman imgelem ile bir tutulduğu kimi zaman da imaj, düşünce, görüntü, görünüm, temsil gibi kavramların yerine kullanıldığı söylenmelidir.

Latince karşılığı olan ‘imago’ kelimesine bakıldığında, imgenin saf zihinsel bir tasarımdan ziyade, çeşitli araçlarla üretilmiş resim, heykel, fotoğraf gibi tasarımları da kapsadığı anlaşılmaktadır (Hoad, 1996, s. 228). Benzer şekilde, imgenin İngilizce karşılığı olarak *Türkçe Sözlük*'te yer verilen ‘image’ kelimesi de hem isim olarak “bir temsil, amblem veya sembol” hem de fiil hâliyle “fotoğraf, radar, ultrason, x-ışınları veya diğer teknikler aracılığıyla herhangi bir şeyin görsel temsilini elde etmek veya oluşturmak” anlamında kullanılır (Url 1). Ayrıca imge, Berger’in (2012, s. 10) tanımlamasında olduğu gibi, “yeniden yaratılmış ya da yeniden üretilmiş görünüm” şeklinde de kullanılır. Berger’in kastettiği şey

¹ Doç. Dr., Aksaray Üniversitesi İletişim Fakültesi, cinegultekin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7928-3829.

zihinsel bir yansımadan farklı olarak, insan eliyle üretilmiş sanat eserleri; özellikle ressamalara ait olanlarla oluşturulan temsillerdir. İmge-görünüm-görüntü kavramlarının bu tür geçişken kullanımına pek çok kez rastlamak mümkündür. Burada önemli bir ayrımı ortaya koymak faydalı olacaktır. Belirtildiği gibi imge, duyularla algılananın zihne yansımasıdır. Öyleyse, görünüm ve/veya görüntünün imge olabilmesinin koşulu da ancak bir öznenin varlığıyla ilişkilidir. Yani herhangi bir şeyin kopyası, görüntüsü, görünümü veya temsilinin imge olarak adlandırılması için sadece üretilmiş olması yeterli değildir, üretildikten sonra en az bir özne tarafından algılanması ve bilince yansımaları gerekmektedir. Zaten ‘imge kuramı’nın özünde de özne ve bilinç ön plandadır. Hançerlioğlu’nun (1989, s. 184) vurguladığı şekliyle imge kuramı, “bilginin, insan bilincinden bağımsız olarak insan bilincinin dışında var bulunan nesnel gerçeklikten insan bilincine duyular yoluyla yansıyan imgelerle oluştuğunu ileri sürer.” Öte yandan ona göre, imgelemenin oluşturduğu herhangi bir imgenin doğada nesnel bir gerçekliği bulunmayabilir; ancak oluşturulan imgenin temel gereçlerinin nesnelere yansıdığı unutulmamalıdır.

İmge oluşurken sadece nesnel gerçekliklerin duyumsanması yeterli değildir. Kişinin hayatı boyunca bilgi edindiği bütün kaynaklar hem oluşturulan bir imgenin anlamlandırılmasını hem de imgelem sürecinin kendini etkiler. O halde dış dünyadan duyular yoluyla elde edilenlerin zihne yansımalarına *imge*; bu yansımaların yeniden hatırlanmasına veya bir uyaran yokken bile yeni imgeler tasarlama yetisine *imgelem*; insan eliyle üretilen ve gözle görülebilen tasarıma *görünüm*; teknik veya teknolojik bir cihaz yardımıyla oluşturulanlara da *görüntü* demek daha doğru olacaktır. Ayrıca imge sadece görme eylemiyle ilişkilendirilmemelidir. Örneğin Kırısoğlu (2002, s. 173), imgenin önce gözde belirlediğini söyleyerek bu imgeleri ‘retinal imge’ şeklinde adlandırır. Ona göre, görme duyusuyla elde edilen imgelerden kimileri de bellekte depolanır ve ‘bellek imgeleri’ olarak adlandırılabilir. Oysa Hançerlioğlu’nun (1989) daha doğru bir yaklaşımla ortaya koyduğu gibi, “imge sadece gözle elde edilmez; işitme imgesi, dokunma imgesi, koklama imgesi, tatma imgesi de vardır.” Bununla birlikte, Hançerlioğlu’nun özellikle imgenin sadece bilinçte gerçekleştiğini söylemesi, bilinç dışında kalmış duyuların imge meydana getiremeyeceğini aktarması ve son kertede imgeyi öz bir şekilde “duyuların bilinçteki izi” şeklinde tanımlaması önemlidir.

İmge(ler) sadece bir taklit, kopya veya öykünme değil, Burnett’in (2012, s. 19) ifade ettiği gibi, bilginin referans noktaları hâline de gelmiştir. Bu yüzden, insan zihninin gelişimi ve düşünce üretimi açısından imgelerin büyük önem taşıdığı söylenebilir. Dahası, günümüzde artık her türlü bilginin imgesi de talep edilmektedir (Baker, 2012, s. 21). İmgenin yöneldiği zihin(ler)deki gerçek(lik)ler bu talepten beslenerek oluşurlar. Böylece imgeler kendi özgün gerçek(lik)lerini sağlamanın yolunu bulmuş olur (Marin, 2013, s. 12). İmgeler önce duyguları belirler, sonra bu duyguları düşünceye dönüştürür (Mitry, 1989, s. 73). Hatta Engels, düşüncenin imgelerden ibaret olduğunu savunmuştur (Hançerlioğlu, 1989, s. 184). İmgelerin toplumsal gerçekliği inşa edecek kadar güçlü olduğu bile savunulabilir (Bourdieu, 1990, s. 134). Böylece imge ve gerçeklik arasında sadece temsil yönünden bir ilişki kurmaya çalışmak yetersizdir; çünkü imge, hiç olmayan

bir gerçeği de var kılabilme gücüne sahiptir ve dolayısıyla saf temsil olarak düşünülmemelidir (Yücel, 2013, s. 16-19).

İmgeler; ‘durağan imgeler’, ‘hareketli imgeler’, ‘mekân imgeleri’, ‘dijital imgeler’, ‘durum imgeleri’ vs. şeklinde farklı adlandırmalara veya sınıflandırmalara tabii olabilirler. Örneğin Hançerlioğlu (1989, s. 184) imgelerin ‘duyusal’ ve ‘ussal’ olarak iki türü olduğunu belirtir. Ona göre duyusal imgeler, duyular, algılar ve tasarımlardır; ussal imgeler ise kavramlar, önermeler, kuramlar ve varsayımlardır. Ancak ne şekilde bir ayrıma veya sınıflandırmaya tabii tutulursa tutulsun imge; ‘düşünce’, ‘bilinç’, ‘bellek’, ‘duyu’, ‘özne’, ‘nesne’ ve ‘gerçek’ kavramlarıyla ilişkili olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla imgeyi anlamak, bahsi geçen bu kavramların da ne ifade ettiğini bilmeyi şart koşar.

Anahtar Kelimeler: İmge, Gerçeklik, Zihin

Kaynakça

- Baker, U. (2012). *Beyin Ekran.* (E. Berensel, Der.). İstanbul: Birikim.
- Berger, J. (2012). *Görme Biçimleri.* (Y. Salman, Çev.). İstanbul: Metis.
- Bourdieu, P. (1990). *In Other Words: Essays Towards a Reflexive Sociology.* California: Stanford University.
- Burnett, R. (2012). *İmgeler Nasıl Düşünür?* (G. Pular, Çev.). İstanbul: Metis.
- Cevizci, A. (1999). *Felsefe Sözlüğü.* İstanbul: Paradigma.
- Hançerlioğlu, O. (1989). *Felsefe Sözlüğü.* İstanbul: Remzi.
- Hoad, T. F. (1996). *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology.* New York: Oxford University.
- Kırıoğlu, O.T. (2002). *Sanatta Eğitim Görmek, Öğrenmek, Yaratmak.* Ankara: Pegem.
- Koçak, O. (1995). *İmgenin Halleri.* İstanbul: Metis.
- Marin, L. (2013). *İmgenin İktidarları.* (M. Cedden, Çev.). Ankara: Dost.
- Mitry, J. (1989). *Sinema Estetiği ve Psikolojisi.* (O. Adanır, Çev.). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Türkçe Sözlük. (2005). Ankara: TDK.
- Url 1:
<https://www.oed.com/search/advanced/Entries?q=image&sortOption=Frequency>
- Yücel, H. (2013). *İmgeden Yoruma.* İstanbul: Ayrıntı.